

5. Stratification model of the language of sports communication 2018. / Minina Ekaterina Ivanovna
6. Terminology in English-language sports discourse (using the example of winter sports terminology) 2020. / Tsybina Larisa Viktorovna, Koshelkina Ekaterina Aleksandrovna, Izosimova Valeria Olegovna
7. www.wikipedia.uz
8. www.google.com

REZYUME. Ushbu maqolada milliy sport turlarida qo'llanuvchi terminlar hamda ularda sodir bo'ladigan polisemiya hodisasi xususida so'z yuritiladi. Ta'kidlash lozimki, milliy sport turlarida mavjud so'zlardagi ko'p ma'nolilik jihati har bir millatning lingvokulturologik xususiyatidan kelib chiqib belgilanadi. Atamalarda polisemiya hodisasini aniqlashda xalqlarning milliy madaniyati, milliy sport o'yinlari va unga oid terminlarga o'yinlik kiritish hamda ularni lingvistik nuqtayi nazardan tahlil qilish maqsadga muvofiqdir.

РЕЗЮМЕ. В данной статье говорится о терминах, используемых в национальных видах спорта, и возникающем в них явлении многозначности. Следует отметить, что неоднозначность слов в национальных видах спорта определяется исходя из языковых и культурных особенностей каждого народа. При определении явления полисемии в терминах целесообразно уточнить национальную культуру народов, национальные спортивные игры и связанные с ними термины и проанализировать их с лингвистической точки зрения.

SUMMARY. This article talks about the terms used in national sports and the phenomenon of polysemy that occurs in them. It should be noted that the ambiguous aspect of words in national sports is determined based on the linguistic and cultural characteristics of each nation. In determining the phenomenon of polysemy in terms, it is appropriate to clarify the national culture of nations, national sports games and related terms and analyze them from a linguistic world view.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI FANINI CHUQUQ O'ZLASHTIRILISHGA

OO'YILGAN ZAMONAVIY TALABLAR

G.B.Babasheva – *pedagoqika fanlari bo'yicha falsafa doktori*

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti

Tavanch so'zlar: o'qish texnikasi, fikrni vozma shaklda bayon etish, mustaqil fikr vuritish, o'z fikriga ega bo'lish.

Ключевые слова: техника чтения, выражение мнения в письменной форме, самостоятельное мышление, наличие собственного мнения.

Key words: reading technique, expression of opinion in written form, independent thinking, having one's own opinion.

Hozirgi kunda boshlang'ich ta'lim boshqichida yangi tahrirdagi DTSlari asosida o'quvchilarni ona tili ta'limi sohasi bo'yicha tayyorgarlik darajasiga qo'yilgan talablar standart me'zon orqali aks ettiriladi:

- O'qish texnikasi
- O'zgarlar fikrini va matn mazmunini anglash
- Fikrni yozma shaklda bayon etish malakasi.

O'quvchilar asosan shu parametrlar asosida bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishadi. Ana shu maqsadlardan kelib chiqqib 1-4-sinf ona tili fanini o'qitishda bir qator vazifalar qo'yiladi:

- O'quvchilarni erkin fikrlashga o'rgatish;
- O'z fikrini o'zbek tilining qonun-qoidalariga muvofiq ravishda og'zaki va yozma ifodalay olish;
- Bir ma'noni turli shakllarda bera olish ko'nikmalarini shakllantirish, so'zlardan o'rinli foydalanish;
- Dunyoni bilishda ona tilining ahamiyatini singdirish kabi vazifalar shular jumlasidandir.

Shuningdek, boshlang'ich sinf ona tili ta'limi o'quvchilarga nutq faoliyatining asosiy turlarini o'stirish bilan bir qatorda, quyidagi muhim masalalarni ham hal etishni ko'zda tutadi:

- Bolalarda ahloqiy va estetik tasavvurlarni shakllantirish;
- Bolalarga atrof-muhit, kishilar, tabiat va jamiyat haqida tushuncha berish;
- Nafosat hissini tarbiyalash;
- Mantiqiy tafakkur yuritishga o'rgatish;
- O'quv mashg'ulotlariga, bilim manbayi bo'lgan kitobga qiziqish uyg'otish.

Hozirgi zamon darsi shundan iboratki, o'quvchi, tinglovchi, o'qituvchi esa ma'ruzachi bo'lib qolmasligi kerak. Balki, o'qituvchi darsni kuzatib tartibga soluvchi rejissyorga aylanmog'i lozim. O'qituvchi darsni shunday tashkil etishi kerakki, hamma o'quvchi shu mavzu yuzasidan mustaqil fikr yuritsin, o'z fikrini ayta olsin, kamchiligi bo'lsa o'rtoqlari va o'qituvchi javobidan kelib chiqib to'g'rilay olsin. Darsning xarakter xususiyatiga qarab dars interfaol usulda bo'lishiga erishishi lozim. Darslarda testlardan va tarqatmali materiallardan foydalanish ham yaxshi natija beradi.

Boshlang'ich sinf ona tili darslarida mustaqil ish metodi asosan o'rganilgan mavzuni mustahkamlash qismida mashqlar ishlash jarayonida qo'llaniladi. O'quvchilar o'qituvchining topshirig'i bilan mustaqil ishlarni og'zaki yoki yozma shaklda bajaradilar. Topshiriq qiyin va ko'p

vaqtni olmasligi, o'quvchilar kuchi yetadigan qilib, muayyan vaqt ichida bajarishga mo'ljallangan bo'lishi kerak.

Mustaqil ishlash uchun topshiriq 1-sinf boshlab beriladi va u asta-sekin marakkablashtirilib boriladi. 1-sinfda «Yozgan so'zlaringizni lug'atdan tekshiring», «Rasmga qarab sabzavot nomlarini alifbo tartibida yozing», «Rasmni kuzating. Unda tasvirlangan narsalarni aniqlang va ularning nomini yozing» kabi topshiriqlar beriladi. Masalan, 88-mashqda „O'lkamda bahor“ mavzusida sujetli rasm berilgan. O'quvchilar rasmni kuzatib, narsa nomlarini yozadilar. Bunda bir o'quvchi 5 ta, ikkinchi o'quvchi 10 ta va hokazo so'z yozishi mumkin. Aslida rasmda 30 tadan ortiq narsa tasvirlangan: tog', osmon, bulut, qor, terak, tol, o'rik, ko'ylak, shim, tufli, mayka, lenta, soch, bosh, qir, dala, o't, gul, qo'l, oyoq, quloq, ko'z, burun, yuz, og'iz, barmoq, bo'yin, qorin, yubka, jemper, daraxt va hokazo. Bu o'quvchilarni kuzatuvchanlikka o'rgatadi.

O'z navbatida, qoidani shakllantirish rejasi ham hisoblanadi. Qoida ustida jamoa bo'lib ishlash bilan birga, darslikdan foydalanib, mustaqil ishlash usulini qo'llash ham mumkin. Yangi qoidani o'zlashtirishda o'rganilgan bilimlarga suyaniladi. Buning uchun yangi qoida ilgari o'rganilgan qoidalar bilan bog'lanadi. Bunda qarshi qo'yish yoki taqqoslash usulidan foydalaniladi va o'xshash tomonlari aniqlanadi. Masalan, tushum kelishigi qo'shimchasining yozilishini o'zlashtirishda u ilgari o'rganilgan qaratqich kelishigi qo'shimchasining yozilishi bilan taqqoslanadi va tushum kelishigi qo'shimchasi otinshi fe'l tomonidan boshqarilishini bildirishi aniqlanadi. Qoidani bilib olish o'quvchilarda u haqdagi aniq tasavurning mavjudligiga bog'liq. Qoida asosida hosil bo'lgan aniq tasavvur so'zlarda ifodalanadi. Shuning uchun o'quvchilardan qoidani quruq yodlab berish talab etilmasligi, balki so'zni to'g'ri yozishdagi xususiyatlar aniq material misolida qayta tushuntirish lozim.

Darsga qo'yilgan umumdidaktik talablar pedagogik adabiyotlarda keng yoritilgan. Ularni ona tili o'rgatishga tatbiq qilib, metodik aniqliklar kiritilsa, ona tili darslariga qo'yilgan talablar quyidagicha bo'ladi:

Yangi bilim berish, ularni nutq amaliyotiga tatbiq etish va o'quvchilarni tarbiyalash bir butun jarayondir. Darsda o'quvchilarning o'quv faoliyatini tashkil etishga, foydalaniladigan til inaterialining g'oyaviy-siyosiy, estetik va badiiy qimmatli bo'lishiga, tilni o'rganish jarayonida bolalarda dunyoqarash elementlarini shakllantirishga alohida

ahamiyat berish zarur. Ijodiy izlanish muhiti yaratilgan darslardagina axloqiy sifatlar tarbiyalanadi.

Dars qurilishida qat'iy andoza bo'lishi mumkin emas. Biroq, darsda uy vazifasini tekshirish, takrorlash, yangi materialni tushuntirish, mustahkamlash, uyga vazifa berish bosqichlariga rioya qilish tajribada o'zini oqlayapti. Shunga qaramay, bularga ijodiy yondashish, darsning maqsadi va foydalaniladigan metodik usullariga asoslangan holda, darsni qaysi bosqich (yangi materialni tushuntirish, mustaqil ishini bajaritirish yoki uy vazifasini tekshirish)dan boshlashni o'qituvchining o'zi hal qilib, bosqichlar orasidagi ichki bog'lanish, har bir bosqichdagi ishlarning mazmunini aniq belgilab olish katta ahamiyatga ega ekanini unutmashligi kerak. Darsning barcha bosqichlarini bir jarayonga birlashtirish o'qituvchidan yuksak mahorat talab etadi.

Birinchi sinfdan boshlab o'quvchilar BO'LIM usulida mustaqil ishlashga o'rgatib borilsa, keyingi sinflarda ham shu kabi darslarni tashkil etish osonlashadi, chunki o'quvchilarda bu haqda ko'nikmalar hosil bo'la boradi. O'qituvchi dars davomida dam olish daqiqalarini ham uyushtirishi kerak.

Maxsus metodik talablar:

a) o'quvchilar nutqi uchun qayg'urish, darsda adabiy til nuqtayi nazaridan to'g'ri, ifodali, obrazli, aniq nutqqa erishish lozim;

b) o'qish darsida ham, yozuv darsida ham o'quvchilar nutqini o'stirishga, lug'atini boyitishga, gap tuzish va uni tahlil qilishga, og'zaki hikoyalash va shu kabi ish turlariga alohida ahamiyat qaratish kerak;

d) maktab va sinf devorlariga osilgan, xattaxtaga yozilgan har qanday yozuv mazmunan va imlo jihatdan savodli bo'lishi zarur;

e) darsda nutq madaniyati hukmron bo'lishi, o'qituvchi va o'quvchilar adabiy tilda so'zlashishlari kerak; O'qish va yozuv ko'nikma-malakalarini shakllantirish mashqlari darsda yetakchi o'rinni egallab, taxminan, darsning uchdan ikki qismiga to'g'ri kelishi lozim;

g) har bir o'qish va yozuv darsida „Alifbe“dagi matnlar bilan bir qatorda Q.Muhammadiy, P.Mo'min, Z.Diyor, A.Obidjon kabi sevimli bolalar shoiri va yozuvchilari asarlaridan namunalar tanlab olinishi va sinfda o'qish sinfdan tashqari o'qish hamda o'qib berilgan matnni eshitish bilan bog'lanishi zarur.

Boshlang'ich ta'lim bo'yicha DTS va „Ona tili“ o'quv dasturida o'qish ta'limi oldiga qo'yilgan talablarni amalga oshirish sinfda o'qishni to'g'ri tashkil qilish, o'qitish bosqichlari, tamoyillari va metodlari, birinchi navbatda, ilg'or

pedagogik texnologiyalardan o'rinli foydalanishga ko'p jihatdan bog'liqdir. Umuman olganda, o'qish darslari oldinga qo'yiladigan didaktik vazifalar quyidagilardan iborat:

➤ O'quvchilarda yaxshi o'qish sifatlari: to'g'ri, tez, ongli, ifodali o'qishlarini shakllantirish.

➤ O'quvchilarni kitobdan foydalanishga, undan kerakli bilimlarni olishga o'rgatish, kitobga muhabbat uyg'otish; ularni oddiy kitobxondan chuqur mulohaza yurituvchi, ijodkor kitobxon darajasiga ko'tarish.

➤ O'quvchilarning atrof-muhit haqidagi bilimlarini kengaytirish va boyitish hamda ilmiy dunyoqarashlarini shakllantirish.

➤ O'quvchilarni axloqiy, estetik jihatdan yetuk va mehnatga sevisiga tarbiyalash va adabiy-estetik tafakkurini o'stirish.

➤ O'quvchilarning xayolot olamini boyitish va elementar adabiy tasavvurlarini shakllantirish.

Shuni unutmashlik kerakki, har bir ta'limiy vazifani bajarishning aniq va ilmiy metodik usullari mavjud bo'lib, ular zamonaviy o'qitish usullari bilan boyitib borilmoqda. Bu vazifalar boshqalari bilan o'zaro bog'liq holda va sinfdan tashqari o'qish mashg'ulotlari jarayonida hal qilinadi.

O'rganish jarayonida o'quvchilarda ilmiy dunyoqarash asoslarini shakllantirish masalasini hal qilishda maktabda o'rgatishga asos bo'ladigan material alohida qimmatga ega bo'lishi zarur. Materialning g'oyaviy yo'nalishi va badiiy ifodaliligi o'quvchilarning fikrlash faoliyatiga, his-tuyg'ulariga ta'sir etishi, atrof-muhit haqidagi bilimlarini kengaytirishi, tilga va uni yaratgan xalqqa qiziqishiga tarbiyalaydi, o'quvchilarning umumiy taraqqiyoti darajasini o'stiradi va ularning shaxsiy sifatlarning, dunyoqarashlarining shakllanishiga ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinflarda ona tili fanining chuqur o'zlashtirilishi zamonaviy pedagog foydalanadigan interfaol metodlar, o'yinlar va kompyuter texnologiyalaridan oqilona foydalanish orqali yanada puxta, oson va tez bo'lishi mumkin. Yana bir e'tiborga olinishi lozim bolgan jihat bu ona tili va adabiyot darslari davomida kompyuter texnologiyalardan foydalanishdir. Buning uchun birinchi navbatda o'qituvchi sinfxonani kerakli jihozlar bilan ta'minlanishini tashkil etishi, so'ngra mavzuga doir taqdimotlar, videolar, qisqa filmlar, rasmlar va ijod namunalari yaratishi yoki internet saytlaridan sifatlarini tanlab yuklab olishi lozim. Buning asosiy sababi, ular o'quvchilarning ijodkorligini va dunyoqarashini kengaytirishga va albatta o'quv jarayonining qiziqarliroq va sifatliroq tashkil etilishiga yordam beradi.

Adabiyotlar

1. Матжонов С. ва бошқ. Ўқиш китоби. Умумий ўрта таълим мактабларининг 4-синфи учун дарслик. –Тошкент: «Ўқитувчи», 2017. 216-б.
2. Методика преподавания литературы в средних специальных учебных заведениях. Под ред. А.Д.Жижиной. –Москва: «Высшая школа», 1982. –С. 8.
3. Babasheva G.B. Boshlang'ich sinf ona tili ta'limida o'quvchilarning o'quv-biluv motivatsiyasini kompleks takomillashtirish (Qoraqalpog'iston Respublikasi misolida). O'quv qo'llanma. 120-b.
4. Babasheva G.B. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy fikrlash jarayoniga psixologik va pedagogik yondashuvlar // «Ilim hám jámiyet», 2020. №1. 114-115-b.
5. Babasheva G.B. Some Issues of Transmission of Written and Oral Speech of Primary Schoolchildren // CENTRAL ASIAN JOURNAL OF LITERATURE, PHILOSOPHY AND CULTURE eISSN: 2660-6828 | Volume: 04 Issue: 06 June 2023. –P. 13-16.
6. Pazilov A.K., Babasheva G.B. Pedagogical-Psychological Characteristics Of Teaching Primary Class Students To Creative Thinking // ANNALS OF FOREST RESEARCH <https://www.e-afr.org/> Ann. For. Res. 65(1): 2258-2266, 2022 ISSN: 18448135, 20652445 2258-2266p.
7. https://scholar.google.com/citations?view_op=list_works&hl=ru&hl=ru&user=ExIANW0AAAAJ

REZYUME. Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda ona tili fanini chuqur o'zlashtirish uchun nimalarga e'tibor qaratish kerakligi, qanday usullardan foydalanish lozimligi haqida fikr yuritiladi.

РЕЗЮМЕ. В данной статье рассказывается о том, на что следует обратить внимание и какие методы использовать, чтобы освоить предмет родной язык в начальных классах.

SUMMARY. This article tells about what to pay attention to and what methods to use to master the subject of native language in elementary grades.